

ELMALI

İRFAAN ve SEVGİ ŞEHİRİ

Ed. Bilal KEMİKLİ

Elmalı : İrfan ve Sevgi Şehri

Ed. Bilal KEMİKLİ

ISBN: 978-975-450-15-9

İç Düzen

Ahmet ÖGKE

Kapak

Bahar Ajans

Baskı ve Cilt

Barış Matbaası

Davutpaşa Cad. Güven San. Sit. C blok

No: 291 Topkapı/İstanbul

Tel: 0212 674 85 28

İletişim

Akdeniz Kültür ve İletişim Kulübü Derneği

Adres: Tarım Mah. Perge Cad. Gündoğdu Sitesi

Perge Apt. Kat:3 Dâire: 10 / ANTALYA

Tel: 0242 312 10 03

E-posta: info@akik.org.tr

www.akik.org.tr

Antalya, 2009

Elmalı Erenleri : Gönül Sarayının Mîmarları

Ahmet ÖGKE*

*İlhâ-y-ile sırren benim, gönlüm evin pür-nûr eder
Her dem gelir dost emrine, fermân sözün söyler bana (V. 85/8)*

*İhlâs ile şeyh yüzünden, gelip bir kez Hû der isen
Gül ü gışdan kurtulursun, gönlün evi reyhân olur (V. 238/11)***

Hz. Vâhib-i Ümmî (k.s.)

1. Elmalı

Elmalı'daki Halvetî erenlerin pîri olan Vâhib-i Ümmî, güzelliğine meftûn olduğu Elmalı'yı şöyle tasvîr eder:

*Âşıkâne dinler isen, sözümüz olsun beyân
Âşıkâ hiç gizli yokdur, cümlesi gündün ayân
Süregör devrânını, bâkî değıldir bu cihân
Yaz olıcak Elmalı, gûyâ ki Cennet'dir hemân*

...

*Boş değıldir, salınır içi dolu meh-rû hubân
Hak Teâlâ zâtının ilhâmıdır, olmaz yalan
Aklı yok divânedir, şehri koyup dağa giden
Yaz olıcak Elmalı, gûyâ ki Cennet'dir hemân*

...

*Yer yüzünde bir dahi seyr eyledim, akrânı yok
Hamdü lillâh çok şükür, tevhidimin noksânı yok
Bî-nişândan gayrı yerde, Vâhib'in nişânı yok
Yaz olıcak Elmalı, gûyâ ki Cennet'dir hemân (V. 217/1-9)*

* Doç. Dr., Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.

** Vâhib Ümmî, *Dîvân*, (Elyazması), Abdullah Ekiz Nüshası.

“Elmalı niçin bu kadar değerlidir?” Yâni “Elmalı, kıymetini nereden almaktadır?” Elmalı ya da başka bir beldenin değeri / kıymeti neyle artar?

Bir beldenin değeri, o yörenin yetiştirdiği, halkın önünde yeni ufuklar açan büyük insanlarla ölçülebilir. Çünkü “şehirler, yetiştirdikleri ve bağırklarına gömdükleri, ama zihin ve gönül dünyâlarında hep yaşattıkları büyükleriyle bir ruh ve anlam kazanırlar.” İşte Vâhib-i Ümmî, Eroğlu Nûri, Sinân-ı Ümmî, Niyâzî-i Mısırî, hattâ Abdal Mûsâ ve Kaygusuz Abdal, Elmalı’ya bir ruh ve anlam katan büyük değerlerdendir ve Elmalı bu zâtlar sâyesinde kıymetlidir.

Niyâzî-i Mısırî, hatıralarına da kaydettiği bir şiirin kenarına “Elmalı’da azîzim Ümmî Sinân Hazretleri’ni ziyârete giderken Elmalı göründükde tulû etmiş idi bu ilâhî” şeklinde bir kayıt koymuştur.

*Dost illerinin menzili key âli göründü
Derd-i dile dermân olan Elmalı göründü (N. 176/1-5)¹*

matlayla başlayan şiirinde Niyâzî, yaşadığı belde ile Ümmî Sinân’ı aynileştirmektedir. Yâni ona göre Elmalı, içinde yaşayan Sinân-ı Ümmî Hz.leri sâyesinde kıymet kazanmaktadır.

Diğer bir şiirinde de Mısırî, kalplerinin hastalığından kurtulmak isteyen kişileri, yine Elmalı’ya, Ümmî Sinân’a dâvet eder:

*Kanı bir mürşid-i kâmil isteyen
Yetiş Elmalı’da Ümmî Sinân’a
Kalbim marazından kurtulam diyen
Yetiş Elmalı’da Ümmî Sinân’a*

...

*Âyetin hadîsin sırrın anlayan
Dâim tevhîd ile gönlün eyleyen
Bî-çâre Mısırî’nin sözün dinleyen
Eriş Elmalı’da Ümmî Sinân’a (N. 147/1-4)*

Vâhib-i Ümmî’nin halifelerinden Mazhar Efendî’nin yetiştirdiği Kulalı Seyyid Mustafa Nüzûlî de bir müddet konakladığı Elmalı’ya, yine orada yetişen evliyâ ile / velîlerle övmektedir:

¹ Niyâzî-i Mısırî, *Dîvân*, Haz.: Kenan Erdoğan, Ankara, 1998.

*Akar suyu, Kevser şarâbı gibi
Kokusu var, cennet türâbı gibi
Ümmî Sinân gibi, Vehhâbî gibi
Ne azizler zuhûr etti, bir zaman²*

Aynı mânâya, Nüzûlî'nin bir başka şiirinde de rastlıyoruz:

*Şehr-i Elmalı'da ey cân
Medfûn olmuş Ümmî Sinân
Zihi bahtulu ol mekân
Evliyâyâ oldu mekân*

*Anda yatar kutbü'l-aktâb
Ol pîrimiz Abdülvehhâb
Revân olmuş akar cû-âb
Gâyâ ki Cennetü'l-me'vâ³*

Elmalı erenlerinin şiirlerinden de anlaşılıyor ki, Elmalı, bu topraklarda yetişen gönül mimarları / gönül tabipleri ve gönül dünyâmızın sönmez kandilleri vesilesiyle bir anlam ve değer kazanmaktadır. Şu halde, Elmalı erenlerine ve onların mîras bıraktıkları değerlere ne kadar sâhip çıkılırsa, bu beldeye de o oranda sâhip çıkmış olur.

Oysa bugün halk arasında, Ümmî Sinân'ı, -lakabındaki "Ümmî"yi "Ümmü" olarak telaffuz edip, bunun da bayan ismi olmasından dolayı olsa gerek- kadın bir evliyâ sananlar bile var. Bu durumda Elmalılılar, sâhip oldukları çok kıymetli mânevî hazîneleri, gereği gibi başkalarına anlatamamış demektir.

Bizce "Ümmî", "güç kaynağı kesintisiz ve doğrudan Cenâb-ı Hak olan ârif kimse" demektir. "Bu sebeple de kıyâmete kadar onun ateşi ve ışığı hiç sönmez; tıpkı bir kandil gibi, başka bir kaynağa ihtiyaç duymaksızın çevresini sürekli aydınlatır durur." İşte bu kandiller, halkın yolunu aydınlatacak şekilde önlerine konulamazsa; geçmişinden kopuk, aslı değerlerine uzak, modern çağın getirdiği bunalım ve buhranlar karşısında çâresiz, kısacası kendinden habersiz nesiller yetişecektir.

² Mustafa Tatcı, *Elmalı'nın Canları*, Ankara, 2003, s. 18.

³ Tatcı, *Elmalı'nın Canları*, ss. 19-20.

2. Talebelerinin Dilinden Elmalı Erenleri

İşte bu sönmez kandillerden, Elmalı yöresinde medfun bulunan üçünü (yâni Sinân-ı Ümmî, Eroğlu Nûri ve Vâhib-i Ümmî'yi) ve onların hocası olan Yiğitbaşı Velî Ahmed Şemseddîn-i Marmaravî Hz.lerini, kendi talebelerinin dilinden, onların ifâde ve tasvirleriyle kısaca anlatmaya çalışalım. Daha doğrusu, biz değil, Elmalı erenleri kendi hocalarını anlatsınlar. Bunu da sondan başa doğru, yâni talebesinden hocasına doğru bir sıra tâkip etmeye çalışalım:

2.1. Sinân-ı Ümmî (v. 1067/1657)

Niyâzî-i Mısrî, Uşak'ta ilk karşılaşması esnâsında söylediği şu beyitlerde, hocası Sinân-ı Ümmî'den şöyle bahseder:

*Aşkın meyine, ben kana geldim
Şevkin nârına, hoş yana geldim
Şem'-i tevhîdi, gördüm yakmuşlar
Gitti karârım, pervâne geldim*

.....

*Ümmî Sinân'ın, hâk-i pâyine
Sürmeğe yüzüm, sultâna geldim
Yaramı bildim, yârimden imiş
Bunda Niyâzî, Lokmân'a geldim (N. 118/1-9)*

Bir başka şiirinde de o şunları söyler:

*Mâyenin zevkin, alamaz şol kim
Şeyhi hak bilmez, yok riâyâtı
Şehr-i Elmalı, cânda bulmalı
Ümmî Sinân'dır, şöhret-i zâtı*

*Hubbu cânımda, sırrı zâtımda
Savar üstümden, her beliyyâtı
Şeyhini hak bil, ey Niyâzî-i kim
Pîr yüzündendir, Hak hidâyâtı (N. 184/9-12)*

2.2. Eroğlu Nûri (v. 1012/1603)

Talebesi Sinân-ı Ümmî, Dîvân'ındaki bâzı şiirlerinde hocası Eroğlu Nûri Hz.lerini saygıyla anar:

*Hakikat bâğının, bülbüllerin gör
Seyr eder envârı, güller içinde
Velâyet tahtına sultân olanlar
Yürürler hırka vü şallar içinde*

*Bu sırra erdiğim hâlim sorarsan
Baş kodum bir zamân, yollar içinde
Ümmî Sinân eydür, Eroğlu derler
İsmi şeyhimin, iller içinde (S. 158/8-11)⁴*

*Yâ İlâhî! Sen meded eyle ki bu Ümmî Sinân
Aldanıp düşmeye tâ kim, bunda mekr ile âla
Pîr-i azîzdir Eroğlu, hürmetine kıl nazar
Tâ varıp dergâhına, ol zâtını âsân bula (S. 168/6-7)*

Yine, Eroğlu'nun yetiştirdiği Hak âşıklarından biri olan Malatî mahlâslı bir sûfî şâir de, üstâdına şu övgü şiirini yazmıştır:

*Ey bugün meydân içinde, merd olan gelsin beri
Seyf-i tevîd ile nefse, kahr eden gelsin beri
Kuruldu meclis-i tevîd, sunuldu bâde-i aşk
Şarâb-ı lâ-yezâlîden, nûş eden gelsin beri
Ol şarâbın sâkisi, Eroğlu Ümmî'dir bugün
Bezmi-i dosta lâyık olan, durmasın gelsin beri
...*

*Çün Malatî, Eroğlu'ndan, buldu derdine şifâ
Dâimâ eyler nidâ, derdi olan gelsin beri⁵*

2.3. Vâhib-i Ümmî (v. 1004/1595)

Talebesi Eroğlu Nûri, şiirlerinde hocası Vâhib-i Ümmî Hz.lerinden şöyle söz eder:

*Girdik Hakk'ın bâbına
Erişdik Vehhâb'ına
Gönülü sâhibine
Verdik elhamdü li'llâh (E. 6/3)⁶*

⁴ Sinân-ı Ümmî, *Dîvân*, Haz.: A. Azmi Bilgin, İstanbul, 2000.

⁵ Tatçı, *Elmalı'nın Canları*, ss. 103-104.

*Dâim banlar aşkın minâresinde
Benim şeyhim gibi ulu şeyh olmaz
Tarîkat pirlерinin arasında
Benim şeyhim gibi ulu şeyh olmaz*

*Hazret-i Ali'den kisvet-i dâldir
Mâyesi kimyâdır, telkîni baldır
Ehl-i kâl değıldir, bir ehl-i hâldir
Benim şeyhim gibi ulu şeyh olmaz*

*Yedi esmâ sürer zâhir dilinde
Kudret kılınçları bâtın elinde
Hiç mâsivâ hicâb olmaz yolunda
Benim şeyhim gibi ulu şeyh olmaz*

.....

*İlm-i ledünnîden her sözü dürler
Zikr-i kalbî ile her sözü birler
İsmi Abdülvehhâb Efendi derler
Benim şeyhim gibi ulu şeyh olmaz (E. 1/1-21)⁷*

Yine:

*Aşk ile fâş olduk cümle âleme
Bugün bize Abdülvehhablı derler
Bizi tanlar kamu ümmî-ulemâ
Bugün bize Abdülvehhablı derler*

dörtlüğüyle başlayıp;

*Eroğlu'ndan gedâ dervişi yokdur
Yolunda eksiği vü aczi çokdur
Bize yâr olanın menzili Hak'dır
Bugün bize Abdülvehhablı derler (E. 51/1-7)*

kıtasıyla biten şiirinde Eroğlu, Vâhib-i Ümmî'nin öğrencilerine o dönemde "Abdülvehhablı" dendiğini belirtmektedir.

⁶ Eroğlu Nûri, *Dîvânçe-i İlahîyât*, Haz.: Mustafa Tatçı, Ankara, 2002.

⁷ Ayrıca bk.: Eroğlu Nûri, *Tasavvuf bi't-Tarîkat*, Haz.: Mustafa Tatçı, Ankara, 2003, ss. 33-37.

2.4. Yiğitbaşı Velî Ahmed Şemseddîn-i Marmaravî (v. 910/1505)

Vâhib-i Ümmî Hz.lerinin hocası, Yiğitbaşı Velî Ahmed Şemseddîn-i Marmaravî'dir. Bugünkü Manisa'nın Gölmarmara ilçesinde, H. 839 / M. 1435 yılında doğmuş, H. 910 / M. 1505'te Manisa'da vefat etmiş büyük bir azîzdir. Halvetiyye'nin "orta kol" olarak bilinen Ahmedîyye erkânının Mısriyye şubesi silsilesi, birbirini sırayla tâkip eden en baştaki dört halka konumundaki Niyâzî-i Mısri, Sinân-ı Ümmî, Eroğlu Nûri ve Vâhib-i Ümmî vâsıtasıyla Marmaravî'ye kadar ulaşır. Ahmedîyye, Elmalı yöresine Yiğitbaşı Velî'nin talebesi Vâhib-i Ümmî vâsıtasıyla girmiş ve onun müntesipleri aracılığıyla da yaygınlık kazanmıştır.⁸

Vâhib-i Ümmî, Dîvân'ının değişik yerlerinde hocası Yiğitbaşı Velî Ahmed Şemseddin-i Marmaravî Hz.lerinden şöyle söz etmektedir:

*Mürşidim Ahmed-durur, aşktan haber veren bana
Cânımı hayrân eden, nutkumdaki esrâr imiş (V. 258/5)*

*Mürşidim Ahmed yüzünden, bildiğim budur benim
Âlem-i ma'nâdaki Rahmân'a düşmüştür bu cân (V. 183/6)*

*Mürşidim Ahmed yüzünden, cânâ râzın açdı Hak
Gam yemen şimden geri, zikrimde Bi'smi'llâh var (V. 197/8)*

*Mürşidim Ahmed yüzünden, gördüğüm nûr-ı İlâh
Ol sebepten her nefes ben, zâr ü giryân olmuşam (V. 466/5)*

*Ehl içinde evliyâ, mürşidim Ahmed'dir benim
Râh-ı Hakk'a azm eden, kerbâna verdim gönlümü (V. 455/8)*

*Rü'yetim ta'bîr edipdir, mürşidim Ahmed benim
Hâlık'ın vechindeki envâr, bize seyrân imiş (V. 184/14)*

*Aldı elim, girdi yola, hasbeten li'llâh için
Mürşidim Ahmed, benim her hâlîme haldaş idi (V. 442/2)*

*Ben İlâhî, keşfinin, mestânesiyem hâlîle
Vehâb'ı bu aşk ile, Ahmed'dir irşâd eyleyen (V. 21/5)*

⁸ Geniş bilgi için bk.: Ahmet Ögke, *Ahmed Şemseddîn-i Marmaravî: Hayâtı, Eserleri, Görüşleri*, İstanbul, 2001.

*Göre göre şol aşkı, Yiğitbaşı'ya uğramış
Yiğitbaşı irşâdın, derde dermân eylemiş (V. 44/21)*

*Yiğitbaşı'ndan kanarlar
Aşka düşerler yanarlar
Arşın içinde dönerler
Halvetî'nin deroişleri (V. 281/13)*

3. Elmalı Erenleri

Yazımızın buradan sonraki bölümünü, Vâhib-i Ümmî, Eroğlu Nûri, Sinân-ı Ümmî ve Niyâzî-i Mısırî'den oluşan Elmalı erenlerinin eserlerinde geçen, “gönül” kavramıyla ilgili bazı figürleri merkeze alarak derlediğimiz, engin ve derin mânâ şûleleriyle taçlandırılmı; yâni mânâ çitasını biraz yükseltelim. Böylece, bizden 3-4 asır önce yaşamış Elmalı erenlerindeki yüksek ilim, irfan, aşk ve mânâ derinliğini -bir nebze olsun- ortaya koymak ve kendimizle onların düşünce dünyâları arasındaki farkları -biraz olsun- hissettirebilmek mümkün olacaktır.

3.1. Gönül Levhasının Nakkaşları

Elmalı erenleri, bir bakıma “gönül levhamızın nakkaşları” dırlar; içimizdeki dünyâ sevgisini / süsünü kazıyıp, yerine Allah sevgisini / ilâhî aşkı ve güzellikleri nakşederler.

O nakkaşların ustaca nakışları / bezemeleri sâyesindedir ki, gönül levhasında nakşolmuş ilâhî güzellikler ve mânevî tecellîler açık seçik görülebilmekte, seyredilebilmektedir:

*Gönül levhinde nakş olmuş, cemâlini ayân gördüm
Bu dünyâ kaydını terk et, onu seyrân dilerse sen (V. 162/6)*

der, Vâhib-i Ümmî.

Usta bir nakkâşa çiraklık etmeden bu sırra erilmez. Şöyle diyor, Eroğlu Nûri Hz.leri:

*Bu sırr Eroğlu'na olmadı ayân
Gelip nakkâşa, mihmân olmayınca (E. 19/37)*

İşte, yine Hazret-i insâna, yâni insanlık mertebesine de ancak usta nakkaşlar olan kâmil önderler eliyle ulaşılabilir:

*Kisvemiz hurûf-ı âdemdir, kerâmet mazharı
Nakş eder üstâdlarımız, mîm-elif-dâl üstüne* (S. 165/8)

3.2. Gönül Evinin / Gönül Sarayının Mîmarları

Yine Elmalı erenleri, “gönül evinin - gönül sarayının mîmarları” dırlar; içimizdeki bütün dünyevî kaygıları / eşyâyı temizleyip, orayı en güzel sultâna / Cenâb-ı Hakk’a lâıyk, saraylar gibi îmâr ederler, güzelleştirirler.

O mîmarların mâhirâne îmarları ve tâmirleri sâyesindedir ki, mü'minlerin gönül evleri, Cenâb-ı Hakk'ın meskeni (V. 261/11) olmuştur ve arşa - kürse sığmayan Allah, mü'minin gönül evinde seyrândadır (V. 182/19). Hileci dünyânın, gönül evinden sürülmesine sebep olan, Allah dostlarıdır (V. 198/3). O pâdişahlar pâdişâhı Cenâb-ı Hakk'ın tenezzül buyurup gelmesi için, kalp sarayı iki cihan kaygısından arındırılmak sûretiyle sürekli pak ve tertemiz tutulmalıdır (N. 3/12). Mü'minin gönül evi, elbette o yüce pâdişâhın nûruyla aydınlanır; fakat O, öyle kırık dökük, pejmürde ve sıradan bir eve gelir mi ya:

*Pâdişâh inzâl eder mi, menzili olsa harâb
Dü cihândan el yusun, zâtında seyrân isteyen* (S. 127/3)

*Değme evde pâdişâhın şem'i yanmaz, şöyle bil
Cân u dilde aşk-ı yâri artıran, gelsin beri* (S. 176/6)

diyor, Sinân-ı Ümmî.

Gönül evine yerleşip hüküm süren Cenâb-ı Hak, artık o evin her köşesine tecellî ederek bütün gam, tasa ve kaygıyı giderir (S. 193/13). Artık ârifin gönül evi, ilâhî mârifet ve hikmet mücevherleriyle dopdolu, Allah'ın bir hazînesi (V. 212/3) olmuştur. Ârifin gönül evinde mârifet ve hikmet cevherleri; câhilin gönül evinde ise sürekli Allah'a isyan vardır (V. 302/1). Ârifin ve mü'minin gönül evine Yüce Allah, Hz. Muhammed (s.a.v.) ve Kur'an misâfir olur; gâfilin gönül evine ise hep şeytan girer (V. 273/1-3, 202/2):

*Münkirin gönlü evinde, her nefes şeytân yatar
Miskinin gönlü evinde, dâimâ arslan yatar*

*Sâfi nûrdur, söylesem gelmez dile, bu tevîdî
Mü'minin gönlü evinde, Hâlık-ı Rahmân yatar* (V. 40/1-2)

Allah aşkından habersiz şekilci zâhidin gönül evinde de ancak hûri ve gülman gibi Cenâb-ı Hak dışındaki güzeller gezer (V. 310/7, 208/7, 273/4). Erenlerin sözlerinden anlamayan kimselerin gönül evleri dardır, yılanlarla (yâni nefsânî / kötü huylarla) doludur ve cehâlet ateşiyle kaplanmıştı (V. 95/10); erenlere eğri bakan kimsenin gönül evi de kendisine perde / engel olur (V. 419/1-4).

Kalp evinin kapısını açan anahtar, Allah'ı anmaktır (S. 91/5); bu, gönül evindeki bütün ağyârı (Allah'ın dışındaki her şeyi) kovar (V. 238/8, 11); bunun için çok mücâdele vermek gerekir (S. 153/2):

*Beyt-i dili pâk olur, zikr-i Hakk'ı işiten
Sabr u karârı gider, işleri devrân olur* (N. 52/4)

3.3. Gönül Bahçesinin Bahçıvanları

Elmalı erenleri, aynı zamanda “gönül bahçesinin bahçıvanları” dırlar; içimizdeki zararlı otları, ayırık otlarını, delice otlarını (yâni nefsin bütün kötü huy ve hasletlerini) vs. ayıklayıp temizler ve gönül bağımızda, güzelliğine ve kokusuna doyum olmaz hârîka gülleri, rengârenk çiçekleri, birbirinden leziz türlü meyveleri, büyük bir sabır, beceri ve mahâretle yetiştirirler.

Eğer Cenâb-ı Hakk'ın, mü'minin gönül evine nazar etmesi isteniyorsa, aşk ve tevhîd sâyesinde orayı dosta lâıyk bir gül bahçesine dönüştürmek gerekir (V. 98/4, 193/12, 334/1, 383/8, 411/1). Cennet bahçelerinden biri hâline getirilen kalp evine, ancak nefis cehenneminden dindarlık köprüsüyle geçerek ulaşılabilir (N. 100/9).

Kişinin gönül evinin gül bahçesine dönüşmesine (V. 320/2) ve hileci dünyânın gönül evinden sürülmesine sebep olan, kâmil bir önderdir (V. 198/3). Çünkü bu, tek başına başarılacak bir iş değildir. Mutlaka iyi bir bahçıvâna ihtiyaç vardır. Vâhib-i Ümmî, kendinin gönül terbiyesini gerçekleştiren hocası Ahmed Şemseddîn-i Marmaravî'yi kastederek diyor ki:

*Bu vücdum bâğımı, ol dost gülistân eyledi
Şimdi bir âlemdeyiz, gaflette olan bilmez bizi* (V. 140/9)

Gaflette olanların bilemediği, ancak âriflerin bilebildiği, akıl ve fikrin kavrayamayacağı ilâhî sırlar, gönüller bahçıvanının gül bahçe-

sine dâhil olmaksızın bilinemez. Vâhib-i Ümmî, bu gerçeği şöyle dile getiriyor:

*Bir acâyib sırdır bu sır, aklın bunda medhali yok
Cenân bâğına girmesem, gülşen nedir bilmez idim* (V. 210/13)

Eğer o mahâretli bahçıvanlar olmasaydı, gönül bahçelerimizde hiçbir şey bitmezdi, kupkuru kalırdı.

*Ne biter bâğa, bağvân olmayınca
Yaraşmaz onda, hûbân olmayınca* (V. 205/1)

diyen Vâhib-i Ümmî, bu duruma dikkat çekmektedir.

Eroğlu Nûri de, sürekli dost bahçesinden beslenenlerin (yâni kemâl sâhibi önderlerinin telkinlerine uyanların), yeni yeni fikirlere ve kimsenin bilemediği ilim, irfan ve hikmete mazhar olacaklarını bildirmektedir:

*Dost bağçesin yaylarlar
Turfandalar söylerler
Allâh'ı zikrederler
Bize dervişler geldi* (E. 49/4)

Böyle olabilmek için de Cenâb-ı Hak sevgisiyle gönlü yıkık, kalbi yaralı olmak gerekmektedir, Sinân-ı Ümmî'ye göre:

*Dervîş olanın, gönlü vîrândır
Derd-i yâr ile, ciğeri kandır
Gizlidir hâli, doğrudur yolu
Bağçesi gülü, tâze durandır* (S. 53/1-2)

3.4. Gönül Dünyâmızın Sönmez Kandilleri

Yine Elmalı erenleri, “gönül dünyâmızın sönmez kandilleri” dirler; içimizdeki cehâlet karanlığını gideren, gönüllerimizi ve yolumuzu bilgi ve mârifetleriyle aydınlatan ve kıyâmete kadar da aydınlatacak olan birer kandildirler.

Âşıkların gönül evindeki aşk çirasını onlar yakmıştır (V. 52/1). Kalp evini muhabbet çirasıyla aydınlatan onlardır (S. 11/4). Onlar sâyesinde elde edilen ilhamlar, (tıpkı bir kandil gibi) gönül evine doğar (V. 275/2).

Erenlerin kandîli, Muhammedî nûrdur. Ârif, yaratılış sırrını ve gizli hazîneyi onun ışığıyla keşfetmiştir (V. 168/5):

*Ef'âlimin esrârıdır söylediğim, anlayana
Yedi bin yıl halvet süren, kandildeki nûrda idim*

*Nâr-ı muhabbet kaynadı, envâr-ı mevc oldu revân
Ol kandilin dış yüzüne, darbı inen dürde idim (S. 113/5-6)*

Yine ona göre, bütün dünyâ mürşid-i kâmil çırasından aydınlanır (S. 102/5). Allah'ı kalben anmak da mârifet ve hikmet çırasını tutuşturur (V. 153/9; S. 85/15).

Bir kandilin ışığına izleyip gönül dünyâsını aydınlatmayı başaran kimsenin dilinden, artık şu sözler dökülmeye başlar:

*Biz, çerâğî, Şâh-ı merdân şem'asından yandırıp
Onca dillerde hakâyık şehrinin şamdânıyız (S. 73/2).*

3.5. Gönül Hastalıklarının Tabipleri

Elmalı erenleri, aynı zamanda “gönül hastalıklarının tabipleri” dirlir; yâni içimizdeki ve dışımızdaki bütün dertleri / hastalıkları ve bütün bunların devâsını / ilâcını çok iyi bilen, hâzık birer tabiptirler.

Üstelik onlar öyle bir tabiptir, öyle bir doktordur ki, âdetâ binbir türlü hastalığa şifâ bulan Lokman Hekim gibidirler. Çünkü onlar, Allah vergisi olan ledün ilmini bilirler (N. 52/2). Tabîbi Lokman olmayan kimse, kalbindeki hastalığa şifâ bulamaz (V. 205/33, 209/4, E. 35/7; S. 96/5, 103/6):

*Onulur mu, bulunup kalbi emrâz?
Ona tıb ehli Lokmân olmayınca (E. 19/12)*

diye soruyor Eroğlu Nûri. Cevâbını ise Ümmî Sinân'dan öğrenelim:

*Tayyib ü tâhir olunca, tâ ki kalbinden maraz
Bekle sen Lokmân eşiğinde, derde dermân eylegil (S. 100/8)*

Erenler, bağlularının nefslerini islâh eden mânevî birer Lokman Hekim'dirlir (V. 267/7):

*Kibr ü ucun illetinden kurtulup sağ olmağa
Bil tabîbin ma'nâda, şeyhin senin Lokmân gerek (N. 100/6)*

*Vere Lokman şerbeti, hastalar bula şifâ
Tâlibin nabzın tutanlar, ma'nada hâzık gerek (V. 292/4)*

Sinân-ı Ümmî:

*İlm-i hikmetin zerresi vârisliği geldi bize
Derd ehlinin Lokmân'ıyam, tmâr olursan gel beri (S. 177/6)*

diye çağırıp durmaktadır.

*Tevhîdin ahvâlini ma'nâ-yı mutlak söylerin
Dertliye dermân olan Lokmân'ı bilmez kandedir (V. 439/3)*

diyen Vâhib-i Ümmî de aynı çağırımı tekrarlamaktadır.

4. Neler Yapılabilir?

Özellikle şu son zamanlarda, Elmalı'ya gönül vermiş kadirşinas ve vefâkâr kişi ve kurumların, çeşitli ilmî ve kültürel etkinliklerle, yörenin maddî ve mânevî kültürel ve tarihî değerlerine sâhip çıktığını görmek, bizi biz yapan değerlerin yeniden keşfi için umut verici bir gelişmedir. Bu ve benzeri faaliyetler, yerel yöneticilerin ve Elmalı gönüldaşlarının işin bilincinde olduğunu gösteren önemli etkinliklerdir.

Bundan sonraki aşamalarda, ilk önce Elmalı yöresinde yaşamış gönül mîmarlarının tesbiti yapılmalıdır. Onların sonraki nesillere bıraktıkları eserlerin orijinal hâliyle ve günümüz insanının anlayabileceği şekilde yayınlanması yoluna gidilmelidir. Böylece yörenin mânevî kültür atlası ortaya çıkarılmış olacaktır. Böyle bir yayın faaliyeti, bu topraklar üzerinde yaşayan günümüz insanının, bir zamanlar aynı mekânlarda hayat süren gönül erlerinin mesajlarını anlayabilmeleri açısından çok önemlidir. Kapsam, sâdece Halvetî mutasavvıflarla sınırlı tutulmamalı, yörede Bektâşi ocağını uyandıran Abdal Mûsâ ve Kaygusuz Abdal gibi erenler de buna dâhil edilmelidir. Zira onlar, saf / katışıksız Bektâşiliği yöreye ilk getiren aşk adamlarıdır.

Ama ne yazık ki, meselâ, Vâhib-i Ümmî'nin Dîvân'ının bile, hâlâ tozlu kütüphâne raflarında elyazması olarak beklemekte olduğunu görmekteyiz. O ki, Halvetî yolunu Elmalı'ya uğratan ve yörede yetiştiren Halvetî erenlerin ilk gönül mimârıdır; Yiğitbaşı Velî Ahmed

Şemseddîn-i Marmaravî Hz.lerinin Elmalı'ya diktiği ilk ve en ulu çınardır. Onun Dîvân'ının bir an önce günümüz harfleriyle yayınlanması gerekmektedir. Söz, uçup gitmekte; fakat ortaya konan eserler daha kalıcı olmaktadır.

Yapılacak diğer bir iş de, Yrd. Doç. Dr. Mustafa TATCI Hoca'nın da çeşitli vesilelerle dikkat çektiği gibi, Yûnus Emre üslûp ve neşesiyle yazılmış Dîvan'ları bulunan Elmalı erenlerinin şiirleri esas alınmak üzere beste yarışmaları düzenlenmelidir. Böylece repertuarlara ve mûsikî koleksiyonları arasına girecek Vâhib-i Ümmî, Eroğlu Nûri ve Sinân-ı Ümmî şiirleri, tıpkı onların talebesi Niyâzî-i Mısırî ve bütün bu kültürün öncüsü Yûnus Emre ilâhîleri gibi evlerimizi, işyerlerimizi ve gönüllerimizi şenlendirecektir.

Ömürlerini, yaşadıkları yörenin mânevî ve kültürel alt yapısını ortaya çıkarıp canlandırmak uğruna harcamış Elmalı gönüllüsü Abdullah EKİZ Beyefendi gibi kadirşinas kültür tarihçilerine vefâ borcumuzu da mutlaka ödememiz lâzımdır. Bu baktan olmak üzere, onların ortaya koydukları ve bugün mevcûdu kalmamış çok kıymetli eserlerin yeniden basılıp gün yüzüne çıkarılması veya yayınlanmayı bekleyen yeni eserlerinin basılması ile işe başlanabilir.

Satırlarımızı, Elmalı erenlerinin yetiştirdiği en büyük değer, büyük bir dehâ olan Niyâzî-i Mısırî'nin öğüt dolu bir şiiriyle bitirelim.

Zaman zaman: *"Niyâzî-i Mısırî, nereden Elmalılı oluyormuş?"* şeklindeki bir soruya muhâtap olduğumda, şöyle bir nükteyle cevap veriyorum: "Hz. Niyâzî, sâdece 3 yıl kadar Mısır'da kalmış, "Mısırî (Mısırlı)" lakabını almış. Oysa o, Elmalı'da bunun üç katı bir süre, yâni 9 yıl kalmıştır. Üstelik, mânevî kişiliğinin olgunlaşması, kemâle erme sürecinde burada olmuştur. Öyleyse onun Elmalılı oluşu, Mısır-lı oluşundan daha önce gelmektedir."

Gerçi o, ne Malatya'ya, ne Mısır'a, ne Elmalı'ya, ne de daha sonra gittiği Bursa'ya sığacak biriydi. Çok taşkın, engin ve cezbeli bir kişiliğe sâhipti. Nitekim, ilâhî tecellîye bakın ki, Anadolu'ya bile sığmamıştır. Önce Ege'deki Rodos adasına, sonra da iki kez Limni'ye sürgüne gönderilmiştir. Hattâ kabr-i şerîfi bile, hâlen Yunanistan'a bağlı Limni adasındadır.

İşte o Niyâzî-i Mısırî, aşağıdaki şiirinde, elimizle / ayağımızla / dilimizle / gözümüzle / kulağımızla / canımızla / rûhumuzla, kısacası bütün varlığımızla Hak yolunda çalışmamız gerektiğini, ne güzel ifade ediyor (Bu şiir, aynı zamanda Niyâzî-i Dîvânî'nin son şiiridir):

*Bir göz ki, onun olmaya ibret nazarında
Ol düşmanıdır sâhibinin, baş üzerinde*

*Kulak ki, öğüt almaya her dinlediğinden
Akıt ona kursunu, hemen sen deliğinden!*

*Şol el ki, onun olmaya hayr u hasenâtı
Verilmez ona, cennet ilinin derecâtı*

*Ayak ki, ibâdet yolunu bilmez, onu kes!
Öğrensün, onu mescid önünde kapıdan as*

*Bir dil ki, Hakk'ın zikri ile olmaya mu'tâd
Urma sen ol et pâresine, "dil" deyu hiç ad!*

*"Nefsim" deme şol dev'e, iletir seni şerre
Nefs odur, onun fikri vü meyli ola hayra*

*Gönül müdür ol kim, içi vesvâs ile dolmuş
Kibr ile hased askeri, her yanını almış*

*Şol cân ki, fakat cismi diri tuta, deme "cân"
Hayvânda da vardır, o damarlarda dolan kan*

*Cân ol ki, "nefahtü" dedi, Kur'ân'da ona Hak
Ol nefha-i Rahmâniyedir, bu sırr-ı mutlak*

...

*Ol nefha ile, gözü açıklar görür ibret
Ol nefha ile işitilir, mânâ-yı hikmet*

*El onun ile vermeğe meyl eyledi malı
Ayak dahi doğrulttu, bu nefha ile yolu*

*Dil onun ile kıldı, özün zikr ile mu'tâd
Ol nefha ile, dâim eder, yâr adını yâd*

...

*Ol nefha ki, âdem demidir, âdemi iste!
Ol demle Niyâzî, erilir menzil-i dostu (N. 199/1-24)*